

JOSEF ČAPEK

B E L E T R I E 1
ŽIVÝ PLAMEN / TŘI PRÓZY / PODZIM 1914
CHLAPEC / LELIO / LAKOMEC / MOC POVĚRY
GASSIROVA LOUTNA / ZEMĚ MNOHA JMEN
PRO DELFÍNA / STÍN KAPRADINY

**SPIŠY
JOSEFA
ČAPKA**

JOSEF ČAPEK / BELETRIE 1

JOSEF
ČAPEK

B E L E T R I E 1
ŽIVÝ PLAMEN / TŘI PRÓZY
PODZIM 1914 / CHLAPEC
LELIO / LAKOMEC
MOC POVĚRY
GASSIROVA LOUTNA
ZEMĚ MNOHA JMEN
PRO DELFÍNA
STÍN KAPRADINY

TRIÁDA

USPOŘÁDAL
A K VYDÁNÍ PŘIPRAVIL
DANIEL VOJTĚCH

Kniha vychází s laskavým přispěním
Ministerstva kultury ČR,
hlavního města Prahy
a Královéhradeckého kraje

© Josef Čapek – dědicové, 2011
Editorial notes © Daniel Vojtěch, 2011
ISBN 978-80-87256-56-5
ISBN (PDF) 978-80-87256-73-2
ISBN (ePub) 978-80-7474-343-6
ISBN (mobi) 978-80-7474-344-3

Živý plamen

V jižním přístavním městě žil po delší dobu svého mládí jakýsi Manoel M. L. Zdálo se, že nic mu nebylo odepřeno k jeho spokojenosti; těšil se ze všeho, co mu poskytoval jeho mladý věk a rodné město, byl ve vážnosti u lidí, v lásce u žen i u svých přátel, a tak všichni, kdož ho znali, říkali o něm, že je šťastným člověkem. On sám však někdy pociťoval, že jeho život je jakýsi nedostatečný a že jeho štěstí je jen zdánlivé, takže v něm nalézal občas cosi jako nudu nebo tíhu, která skličovala jeho myšlenky melancholií. Snad byla to nespokojenost, že žije tak, jak právě žil, a ne tak, jak si vůbec nemohl vymyslet; nebo to bylo proto, že žil v přístavním městě, kde lidé dýchají ve vzduchu zlatý prach dalekých zemí, dívají se denně na modré moře vzbuzující touhu po dálných končinách a vždy mohou jediným krokem odtrhnouti se ode všeho a odejeti kamkoliv, kam se jim zlíbí. Ale snad si to vše Manoel ani neuvědomil, nýbrž cítil jen ztajený neklid a touhu, o které nevěděl, odkud přichází a jak by ji utišil.

A tak vyšel jednoho večera ven, aby se procházel po ulicích rodného města. Byla již temná noc, Manoel pak chodil sám a bez cíle, až přišel k přístavu a tam se zastavil nad vodou.

Voda tiše šplounala a od moře vál chladný vánek. Veliké lodi bez plachet se kymácely a třely se o sebe dřevěnými boky, až skřípaly. Uprostřed stála loď největší mezi všemi a kolem na vodě tančily člunky s rozžatými světly. „Jak kdybych odejel do Indie,“ napadlo náhle Manoelovi; tak stál a díval se na temnou vodu a černé lodi. „Kdybych odejel do Indie,“ řekl podruhé. Tu přistoupili k němu dva mužové, jeden fantasticky tlustý

a druhý černochoch. „Pane,“ řekl onen tlustý, „viděl jste někdy vlašťovku nebo volavku, která by doletěla tak daleko, jako dopluje člověk s pomocí boží? Svět, pane, je složen čili sestaven z dalek a směrů. Tvá žena, tvůj souseď i tvůj dům tě omrzí, tvé štěstí tě zklame a tvůj život se nevyvede; ale v cizích zemích nemá člověk ani ženy, ani souseda, ani domu; v dalekých zemích bydlíš mezi čtyřmi světovými stranami, a každý směr leží před tebou jako silnice, abys po ní šel. Tedy vyjdi ze svého vězení, člověče, vyskoč ze žaláře a zavři za sebou vrata; tu poznáš a pochválíš, jak zvláštní moci bylo k tomu potřebí, aby bylo stvořeno tolik mnoho směrů a aby byly udělány tak veliké dálky, a že to všechno dokazuje pravou všemohoucnost a divotvornou sílu boží, amen!“ „Na konci každého směru,“ řekl černochoch, „jsou země nebo ostrovy, na kterých je všechno zcela jiné a daleko lepší než na jiných místech. Někde jsou krajiny tak krásné, že by v nich člověk na všechno zapomněl; a přece jinde jsou ještě mnohem krásnější země, a jinde ještě lepší než tyto, a nikde tomu nenajdeš konce.“ „Jsou také takové případy,“ řekl tlustý, „že se lidé v cizině usadí, zbohatnou nesmírně a stanou se tam třeba guvernéry či panovníky a užívají všech žen, které jsou v jejich zemi nebo na jejich ostrově. Někde jsou krajiny vůbec neobydlené od lidí i zvířat a není tam nic než boží svoboda; ale pravá svoboda není pro člověka na jednom místě, nýbrž na celém světě.“ Zatímco tak mluvili, dívali se stále na onu loď připravenou k odjezdu; právě na ní rozvínovali plachty, skoro jako když pták rozevírá křídla, ale ještě nevlétá. Vtom zazněl na palubě zvon a zvonil dlouho. I slézali oba mužové s nářkem a nadávkami do člunu a prosili Manoela: „Poručte nás do boží ochrany, urozenosti.“ „Kam jedete?“ ptá se Manoel. „Do pekla, urozenosti,“ řekl bílý a odrazil nohou loďku. „Do obou Indií,“ řekl černochoch. „Jak kdybych jel s vámi,“ vykřikl Manoel a skočil doprostřed člunu. Loďka se zatřásla, černochoch prudce zavesloval a najednou narazili na bok lodní; a sotva vstoupili na palubu, veliký koráb se pohnul směrem k širému moři.

Tak přišel Manoel na loď a stal se po celý svůj život námořníkem.

Jejich cesta vedla přes Tunis, pak přes Egypt, Arábii i obě Indie; Manoel však nesetrval na žádném místě, a když se ta loď vracela do Evropy, vstoupil na jinou a plavil se zase dále. Strídala se roční počasí a léta a on se

stále nevracel; přečkal záhubu různých lodí, smrt mnohých soudruhů, překonával různé nemoci, jako zimnici, horečky a nákazy z bahen nebo od hmyzu, léčil se také z různých ran, zatímco v jeho vlasti všichni věřili, že už dávno zhylnul. Ale Manoel nikde nenabyl stálé spokojenosti nebo klidu, a nikde se neusadil, nýbrž raději se bídne živil, potuluje se po nejrůznějších zemích a vodách. Nikdy se nenasytil tohoto bludného života a jeho vášeň ho poháněla stále dál a zase na jiná místa, až byl již stár a úplně stráven tvrdostí svého těžkého života a neschopný, aby déle odolával smrti. Protože byl chudý a nikdo tuláka neosloví a nepozve do svého domu, ulehl Manoel na ulici, aby umřel; neměl však zajít mezi kamením v prachu a dešti jako zvíře a ne člověk a byl dopraven do špitálu milosrdných bratří. Tam ležel ve velkém sále, a na tabulce nad jeho hlavou bylo napsáno jeho jméno a jméno nemoci, již mu bylo zemřítí; ruce měl složeny na prsou a spal.

Když se pak probudil, přistoupil k němu mladý bratr duchovní a řekl: „Pane, kdo zle stůně, neví, co je mu souzeno: ale i zdravému je lépe, aby se vyzpovídal a očistil svou duši ode všeho nekalého. Chcete tedy kajícně se vyzpovídat a osvěžit svou duši sladkými svátostmi spásy?“

„Chci,“ odpověděl mu Manoel, „jelikož všude, kde jsem byl, jsem rád užíval všech požitků a sladkostí, které by mne osvěžily.“

Tu spěchal zbožný bratr k jednomu knězi, slavnému zpovědníku, a vypravoval mu, že ve špitále leží jeden člověk povahou jako pohan a že nyní se snad chce obrátit a kajícně vyzpovídat.

I šel kněz ten k Manoelovi a oslovil ho přátelivě: „Milý synu, řekli mně, že hodiny tvé jsou sečteny a že jsi ochoten vylít svou duši před Pánem a složit mu účty ze svých skutků.“

Nato počal Manoelovi velice výmluvně mluvit o zpovědi, jak je dobře, než opustíme život, přehlédnouti jej v celku a vypovědět důvěrně všechny své skutky, že Manoel upřímně zatoužil vyzpovídat se a prosil kněze, aby ho vyslechl.

„Dříve rozvaž všechny své skutky,“ pravil kněz, „a dobře se na vše rozpomeň. Nevadí ti nemoc a jsi dosti při svých smyslech, abys nezapomněl na nic důležitého?“ „Nikdy jsem neviděl svůj život tak jasně a úplně jako teď,“ odpověděl Manoel.

Zpovědník se zaradoval nad jeho pokorou, řekl kolemstojícím, aby odešli, a usedl k Manoelovu loži, aby ho vyslechl; a Manoel se nato ptal: „V jakém pořádku se mám zpovídat? Podle času, podle zemí nebo dle skutků?“

„Jak dovedeš,“ řekl kněz, „ale nejraději podle skutků. Vidím, že jsi rozumný muž, a chválím tě pro tvou odevzdanost do vůle boží. Dobře je tomu, kdo bez výčitek a bázně se loučí se životem, aby nastoupil velikou cestu do lepšího světa.“

„Můj život,“ odpověděl na to Manoel, „byl namáhavý, a proto těším se na dlouhé odpočínutí a spánek, a nebojím se hrobu, neboť je to lože bez moskytů, ani temnoty, neboť v ní není ani zlodějů, ani hadů. Nikdy už nebudu žít na tak blažených ostrovech a nikdy už neuslyším tak krásných zpěvů, jako jsem slyšel na svých cestách. Ale chci spát a snít o tom, co jsem miloval, a nikdy nezapomenu na to vše, na nic z toho, co jsem kdy viděl.“

Nato se Manoel vzpřímil na lůžku a počal mluvit: „Je toho velice mnoho, co jsem zažil, a příběh mého života je tak dlouhý, že ani nevím, kde bych začal a jak bych nevynechal nic podstatného, ani nedovedu to vylíčit tak krásně, jak jsem to viděl a zažil. Jistěže člověk před smrtí je spravedliv k svému životu; proto se mi zdá všechno, co mne potkalo nebo co jsem dělal, stejně významné a důležité. Závažné je, jak jsem odešel z rodného města, a závažné je i to, že jsem se nikdy nevracel, nýbrž stále jsem setrval v cizích krajinách, a že mne to ustavičně zase táhlo dále, a že mne tato myšlenka neopustila nikdy a na žádném místě.“

Jak bych ti mohl vypovědět to vše, co jsem ve světě potkal? Znáám všechny přístavy světa i ostrovy a země, i národy, které v nich obývají; stačí mi jen, abych zavřel oči, a moje mysl je plna obrazů; nikdy nevymyslíš nic takového, jako jsou všechny písně světa, a tance, a polibky, nejrůznější města, podivné háje a květiny a moře a vše, z čeho svět ještě pozůstává. I všechny domorodé ženy chtěl bych chválit dle jejich barvy a dle sestrojení jejich těla a šatu, i podle jejich očí a vůně, a podle všeho, čím se od sebe rozlišují a v čem se jejich podstata shoduje. Prodělal jsem mnohé nemoci, jaké se vyskytují v různých pásmech světa, a často jsem byl také zajat, ale opět jsem unikl útekem; ale i když jsem nebyl v zajetí a když jsem žil v nejkrásnějších krajinách a odpočíval pod palmami, přece mne moje touha

a dychtivost vedly zase dále, abych se odtrhnul a spěchal do jiných končin a do nových dálek.“

„Námořníku,“ pravil kněz, „neptám se tě, kde jsi byl a co jsi viděl, nýbrž jaké byly tvé skutky a co v tvém bludném životě bylo dobrého a zlého.“

„Mé skutky,“ řekl Manoel, byly různé podle zemí, ve kterých jsem žil; ale jistě jsem dělal všechno, k čemu jsem měl příležitost. Byl jsem někdy bohat, že jsem neznal konce své moci, a jindy jsem chodil nahý nemaje ani hole, kterou bych zaplašil hada nebo zlé opice. Jindy však jsem užíval hole, abych jí tloukl otroky do neřádných zad a opíral se o ni, když se mně všichni lidé klaněli v bazaru i na ulici. Sám pak jsem sloužil většinu svého života a nosil jsem břemena jako velbloud.“

„To všechno,“ řekl kněz netrpělivě, „je jistě zajímavé; ale nyní Bůh káže, abys se zpovídal z těžkých hříchů, jako je vražda, násilí, lup nebo krádež; dále smilstvo, obžerství, lež a podvod; dále hry a klení, ubližování slabým, bezbožnost a nevěra; nejen skutky, nýbrž i řeči a myšlení proti zákonu a ctnosti.“

„Jistě i takové skutky jsem činil,“ mluvil Manoel; „chceš-li to tak tuze vědět, tedy ti povím i to, že jsem zabíjel buď v obraně, nebo v útoku podle nejrůznějších pravidel a s velikou silou; co se pak týče smilstva, mohu ti popsat různé ženy na světě, z nichž každá se podobala nové krajině nebo novému ostrovu, na který vstupuješ z údivu a zvědavosti. To jsou jednotlivosti samy o sobě ovšem hodné vypravování a podivné, ale nyní se mi zdají méně důležitými; více se divím a více si vzpomínám, že jsem viděl tak veliké dálky, že jsem se jich hrozil jako propasti, a přece jsem se do nich vrhl s radostí a bez váhání.“

Tu vzdychl kněz a řekl: „Lituj raději svých hříchů, aby ti je Bůh odpustil, než přijdeš k soudu.“ Ale Manoel odpověděl: „Nelituji ničeho z toho, co jsem dělal; můj život byl jediný úmysl a nevím, co bylo vedle toho dobrého a zlého; myslím, že důležitější je to, že znám každý směr světa a že jsem plul po všech světových stranách, a cestou jsem viděl všechna moře i země. A není nade vše jiné důležité to, že jsem viděl tolik blažených i pustých končin a pořád jsem potkával nové země a zázraky a vzdálenosti?“

„Boj se poslední spravedlnosti!“ zvolal kněz velmi hlasitě, popaden hněvem.

„Spravedlivé a slušné jest,“ řekl mu Manoel, „měřiti můj život ne podle dobrého a zlého, ale podle dálek, které jsem prošel; ale ah! teď tu ležím na boku jako stržená loď a nemohu dále.“

„Jeď si tedy do pekla, sviňský námořníku,“ vykřikl kněz, „nikdy ještě neviděl jsem člověka v poslední hodině tak zatvrzelého; nějaká strašná kletba musí na tobě ležet, že tak mluvíš.“ To řekl a spěchal pryč.

„Jdi si, kněže,“ volal za ním Manoel, „nevím už, co ode mne chceš.“

I odešel kněz a Manoel se obrátil ke zdi, aby spal. Tu se mu zdálo, že chodí po ulicích města, nevěda, proč a kam jde, až najednou se podivil, že stojí v přístavě nad vodou. Voda byla temná, tiše šuměla a oplachovala boky černých lodí, jež se zdály opuštěny. Jen jeden veliký koráb stál uprostřed nich a na jeho palubě se mihala červená světla jako před odplutím a kolem na vodě se točily člunky. Vedle Manoela stanuli dva muži a mluvili spolu hlasitě; ale Manoel marně napínal zrak, aby je poznal; rovněž nemohl ani slova zachytit z jejich hovoru, třebaže nemluvili cizí řečí. Zatímco tak hovořili, zazněl na palubě té lodi velký zvon a zvonil podivně a nesmírně dlouho. Tu slézali oba mužové neradi a s váháním do člunu a Manoel se jich ptal: „Kam jedete?“ Tu jeden z nich řekl a Manoel mu rozuměl: „Do pekla.“ „Jak kdybych jel s vámi,“ vykřikl Manoel a s vášnivou toužebností skočil doprostřed člunu; člun sblížil se náhle s korábem, voda a tma splynuly a také Manoel zanikl v té neskutečnosti a přízračnosti. Bratr, jenž seděl u jeho lůžka, věděl už chvíli, že Manoel je mrtev, a modlil se nad ním. Pak vstal a odešel, aby přinesl vodu k omývání mrtvol y a prostěradlo.

TŘI PRÓZY

Procházka

Po světlé cestě, místo po místě, na zaprášené silnici postupuje kupředu konám procházku:

podél silnice jdou příkopy se špinavou vodou, dále po straně jsou kopretiny, kymácející se bílé kytky v trávě, v příkopech a kolem ustupujících tyčí telegrafu křičí vrabci, pod plechovou klenbou nebe rýsuje svou dráhu velký pták spouštěje na zem dolů své chraplavé volání;

slunce teple hřeje opírajíc se každým paprskem o jeden bod a všemi paprsky o každý atom, až je zaplněn celý prostor do nejposlednějšího místa –

Napravo i nalevo opouštím věci, návrší, domy, spěchající vlak, jedno podívání, jedno pokynutí a zase dále a jsou tu zas nové,

stromy s řinoucími se lístky, v chvějivém pohybu tichá zelenost, a přes ni se ohýbá mírný vítr, ostře vykrojené listy s jemně vystříhanými vroubky a zoubčky jako z papíru, jeden každý je znát v znehybnění – to je lípa,

a pak zase zelenost do dálky splývající –

Krásná je taková procházka, když všude je světlo, slunce hřeje a ukazuje cestu, vzdálenost od jednoho místa k druhému, a mezi nimi bílá cesta, po které jdu, potkávám, míjím, zvolna přecházím, a jsou tu zas nové:

Po silnici přichází hlouček, všichni se na sebe díváme a oceňujeme svoje vzezření navzájem,

mají světležlutý prach na šatech, jako stejnokroj je to, hlučí, plijí a ve se se dívají brutálníma očima; pokřikujeme na sebe, pozdvihujeme ruku k pozdravu, klobouky jdou vzhůru a dolů a zase jsou na hlavách, a po

mužských zůstal hořký zápach tabáku, když míjejí a vypouštějí světlé obláčky z dýmek,

všechno se těší z vzájemné veselosti, také já:

když pokračuji ve své cestě a když pak jsem potkal dívku v červené blůze a prostovlasou, má pružné tělo, jak pěkně se drží v bocích, i její chůze je hezká;

podívali jsme se na sebe a oba si myslíme, že jí něco žertovného povím: „Kš kš, miláčku, není třeba tak pospíchat, raději bychom mohli jít spolu“ – nedá slovo k slovu, ale na odpověď se usměje rty, očima, i v tvářích, až celá je úsměv a za bílými zuby smích ještě půvabnější stoupá dokola a rozlévá se, kam až mohu dohlédnout;

„Já nejdu tu jen tak na prázdno, jak se zdá, a není to na mně vidět, že mám tu svou zvláštní úlohu,“ pravím,

„mohu vystoupit zde na kopec, přivázat k holi barevný šátek a vyplnit svoje poslání zamáváním praporku, aby to bylo z dálky vidět, a pak by na všech stranách vznikla podivná akce a bylo by znát, jak vše se hýbe, aby se jistí lidé k sobě soustředili;

nevěříš-li a chceš-li se přesvědčit, pojď se mnou a uvidíš, jak to přijde, až vyvolám tuto zvláštní věc svým signálem.“

Jak by mohla věřití takové vymyšlenosti, jak by se nesměla nesmyslnému nápadu, a přece jde se mnou (oba děláme, jako by se mnou šla jen ze zvědavosti, neboť by se styděla, kdybych ukázal, že rozumím našim pohnutkám), a jdeme tedy nahoru vesele rozmlouvající,

tam jsem ji stisknul, jak chtěla na obou tato chvíle:

Teď už si ničeho nežádá, již se neptá, zvědavá, na mé vymyšlené poslání, a co odcházím, je v keřinách jako zajíc, jako usedlý pták, jako polní myška, stále menší a menší –

Teď už mohu jít zase dále, neboť láska není všechno a někdy víc bolí než těší;

ale ještě jsem udělal svůj barevný signál a zamával jím na všechny strany, aby nic nescházelo:

zamával jsem praporkem znamení: Na shledanou.

Událost

Přišel jsem na ostrov, který nebyl Pathmos, dokola obrostlý vysokými stromy, a jsou tam Amorovy sály, Palác tance, Bar, Kinematograf, Femina, Illusion a Koncertní akademie.

Jaká budova! Vlaje nad ní sto dvacet praporů, fronta měří šedesát kroků a má čtyřicet oken, všechna samá záře, tvář, v níž neschází žádný zub; zevnitř chrlí se hudba, prudce a opile, jako světelná fontána a jako žlutý gin-koktejl. – Jaké místo pro toho, kdo hledá vyražení!

Na cestičkách skřípe písek jako skelné střípky a ve vypěstěném trávníku, třesoucím se nočním chladem, svítí odhozené doutníky a pohasínají do černé tmy jako oči.

Ve vestibulu muž mi vyleštil střevice, až vrhaly mnohonásobné lesky jako velký skleněný brilant. Sál zdál se celý jako z jednoho kusu, jen strop byl složen ze samých barevných žárovek; když jsem vstoupil, kapelník zdvihl taktovku, hudebníci počali hrát a dívky počaly se otáčeti v skvělém světle. Pak hudebníci skončili svůj kus, dívky uvolnily svoje objetí a upravovaly si šaty. Pak zahájila hudba novou píseň; byla tak podivná a zněla tak smutně, že všichni přítomní se zarazili a že se na chvíli zastavila všechna živost. Nejvíce ze všeho bylo slyšet hru cello, jež znělo hlasem nejsilnějším a nejsmutnějším. Byl to hlas tak silný, že všichni jsme viděli, jak rozvinulo své křivky a oživilo své plochy pohybem podivným, který zasahoval až do diváků a rušil jejich podobu, až bylo nahá žena s překrásně vykrojenými boky a oble vypnutým zadkem, úpěnlivě prosící cellistu, aby ji obejmul. On se nad ní skláněl, naslouchal a její prosbu nevyplnil; když pak skončila hudba, viděl jsem také, že bylo to jen cello a nikoliv žena k obejmutí. Hudebníci odpočívali, páni utírali si ruce kapesními šátky a tanečnice převazovaly si uvolněné stužky.

Vodní krajina

Může vzniknouti takové místo a zdání, že řeka uzavřená do krajiny již neplyne a zastaví se v sobě v utkvění nezachytitelném rafijemi času. Ale krajina podél břehů zachází, ztrácí se jako vidina ve snu a zvolna opouští ten utkvělý prostor. To všechno je pak jako zvláštní oblast v průsvitném minerálu, jehož všechny molekuly jsou z čistého živlu vody, ačkoliv je vidět i krajinu, stromy, skály a domy.

Sladký tlak urovnané volnosti je jasný a stejnoměrný vzhled jednoty, jako když ve snách zjevují se krajiny pod vodou.

Utkvení je bez hlasu a hladina zamlklá, jen tiché zašplounání a zase je ticho, bezzvučná měnivost a divná tíseň čistého klidu a vyrovnání u vody. Jako zdání chladné obrazy, tiché a rovné odrazy, podivně vážný soulad, zkonejšení a mír bez kazu.

Čisté a rovné obrazy stoupají v hlubokém spojení, v rytmu zastaveném a trvajícím se v sobě zhlízejí chladné plochy, kamkoliv na pohled hlubiny skrz sebe procházející.

Obloha utkvěla v hlubokých rovinách daleko dole i nad hlavou, vysoké skály sestupují k hladinám, oblouky mostu jsou zdvojené tak jako přízrak.

Poblíž břehu je znehybnělá loďka a v ní člověk cítící všechny plochy tohoto prostoru, šedé, šedé a zelené, na nichž všech leží jako stejný povrch tesknoty.

Podzim 1914

Dopoledne tma, hysterie, pláč, duše v očištění. Dopoledne nechutnost, tupost, chabý život roznesený a připlesklý na vyčnělinách dnů jako na plotech mokré hadry. Co vyčistí, čím jen oživit rmutný plamének tohoto života? Telegramy a zpravodajství novin, slova, slova, úvahy a naděje bez důvěry. Ta šedivá pára, obláčky mlhy, rozplývající se nízko v kalnou vlhkost. Tvá podstata leží vedle tebe jako těžká kláda, *cizí* neuchopitelné těleso, jež nezdáš se unést, a zdlouhavé tempo míru samoty stačí jen k tomu, aby sis uvědomil svou bezmocnou tupost.

Živote z dřívějška! kdy se vrátíš, tady tě vidím – přízračné připomenutí v nestálých průhledech –, proč vidím tě oknem *daleko mimo mne*? Proč bloudíš, mátožný duchu, smutný polibku, vzdechu, vůně, mdlá barvo, na mokřích střechách, padáš s kapkami, díváš se z černé vlhkosti země, chvěješ se daleko na posledním slunci, dotýkáš se mne chladem podzimního zavanutí?

Zmazené srdce, ten dlouhý pohled oknem nezdá se spojit, kdy tvůj neklid s tvým ztraceným a odcizeným vědomím, které vidíš rozestřené a položené po cestách všudy přítomné vody podzimu. Kde je pozoruješ a znovu v umínění hledáš, když jsi sevřeno divností tohoto rozpoznání a rozloučení, kam se tu vlastně snáší tvá pokorná touha? Ven, venku, kde voda v nekonečnosti šelestí a stoupá ze země a spadává s nebe. Kde mokré listí leskle splývá ve směrech vody a splývá jako ženské vlasy plynoucí po řece nebo vlhké pláčem. Kmeny jsou vlhkem černé a země sirá, na níž odumírají slehlé a zatopené listy konvalinek. – Ty jsi myšlenka bez křídel

a beze světla, a trápíš se marnými obrazy a zdáním pravého a skutečného života, který tu není.

Vykonati něco, zmařit z neklidu svůj život, zabítí někoho, založiti náboženství, utéci, vystavěti systém, vynalézati zlo, hledat pokoru – avšak nic nebude vykonáno, nic nebude vynalezeno a nebude osvobození. Hodina natáčí se k hodině jako prameny dlouhého provazu, veliká klička, na níž visím, na níž všichni visíme.

Bože, buď milostivý ke svým nehodným služebníkům, k Ervínu Taussigovi, ve válce zemřelému, ke mně a ke všem milým, k St. K. Neumannovi, který to také cítí, a k české zemi –

– Příroda se otevřela a vzduch na všech stranách vzrušeně šumí a okouzluje. Držíme se za ruce, horská voda stéká v prudkých stržích u našich nohou a unáší syrové kamení a dřevo. Vzduch krásně šumí kolem radostných skrání a na březích vyrážejí sasanky. Vidím a slyším, město se naráz otevřelo, slunce skvěle vychází a ozařuje lidi i věci. Vystřídaly se výkonné elementy, žijeme a chceme místo a volnost pro nás ostatní. Silně zvoní zvony i tramvaje, lidé živě spěchají, na chodníku rvou se rozpustile psi a kameloti prodávají opožděně vyšlý *Veselý kalendář na rok 1915*. Probuzené město volně a svobodně vydechuje zářivě ozlacenou hruď, ulice vlají a dýchají širokými slunečními pruhy, rozletěly se vchody a východy, okna, krámy, místnosti a výstavy se otevírají hlasitě, jasně a plnozvučně.

Nenechte mne, nenechte se šálit obrazy jiné skutečnosti – hodiny jsou provaz, který nás všechny svírá...

Buď osud příznivý mně a všem milým, všem, kteří to také cítí, a české zemi.

Chlapec

Dítě, které v zahradě sváží svůj pohled ze skvělosti letní země k jasu nebe a zase k zemi, dovede opustit klín rodičů a poodběhnout od soudruhů v hrách, neboť jeho srdce je v nepokoji a mysl zkouzlena.

Obrázky v knize, ke které se stále vrací, vyvolávají v něm bludnou touhu a nestálost: hory, zvířata a lidé, cizí lidé a cizí krajiny. Ačkoliv těší se ze všeho, co je důvěrně obklopuje, miluje neznámé, divý a svůdný hlas.

V třípytícím se písku, barevném obláčku a v lesku pozlátkovém, v matných hloubkách a chudém světle křemenného krystalu vidí zázrak a mimosvětskou krásu; nikdy jí později neužítí, ale nikdy na ni nezapomene.

Nezná čarodějníků, ale svět je plný kouzelnictví: každá věc je zároveň něčím jiným a téměř všechny věci horoucně touží po proměně. Kdo to umí, je mocný a šťastný, je více než černokněžník.

Rádo ztrácí se svým kamarádům, bloudí v zapomenutých koutech a často vrací se postát před opuštěným oknem na půdě. Kalným sklem mdle prozařuje slunce a koruny stromů se tiše kymácejí; svět se bezezvučně a bez barev zpropadá skoro do nekonečna a dítě, provázející jeho zánik s němou bází a lítostí, bezbranně nechává se pojmout v hypnotickou náruč samoty.

Jeho myšlenky nemají slov. Přicházejí jako nesmyslný zpěv z dálky, jako zjevující se obraz, pták, který přeletěl, či smyk oblačného stínu a světla nad krajinou.

V pavučinách a prachu opuštěného okna visí mrtvý motýl, paví očko se ztraceným křídlem, a jeho mrtvola chrastí a rozpadá se v prstech chlap-

cových. A druhý motýl, živý ještě, s tykadly v toužném úhlu vzpjatými ke slunci hasnoucím v prachu skla, rozpíná úzkostná křídla a bije jimi do tabule, vytrvale, poplašeně, bláznivě, jako sebevraždník třístící si hlavu v kamenech vězení. Hoch vztahuje zvábenou ruku ke škubající se bolesti, která neustává bít se tvrdošíjně v mušlích jeho hrstí, vzduťých jako klenba ochrany a ukonejšení. Neboj se! Nezmítej sebou v takové ustrašenosti! Vždyť se ti už nic nestane, jenom se na tebe podívám. Neboj se tolik, jen se na tebe trochu podívám a zanesu tě ven. – Chlapec rozevívá pěst. Jeho prsty hledají křehkého zoufalce, usilují něžně vylovit poplašenou změt, jež nepřestává lámat si křídla o nepravdělné stěny a červeně prokmitající spáry žaláře. Bože, jak sebou tluče! Neboj se tolik, vždyť si ublížíš; jen se na tebe trochu podívám a zanesu tě ven. Jen sebou tolik nebij, netrap se tak, ach, nebij sebou tolik!

Opatrnými, dychtivými prsty svírá chlapec motýlovo tělíčko a složená křídla. Utišil se! Hoch rozevívá dlaň a jeho ustrnulé oči nalézají na ní nebohé trosky, kal setřeného pelu a mroucí trup skoro všech údů zbavený. Jeho srdce se zastavilo v zmrazeném prázdnu a náhle padla do něho úzkost a zdrcení jako nezměrné kamenné závaží: toto je smrt.

Toto je smrt; přítomna v tichém koutě, v pavučinách a špíně okna, přítomná pod tonoucím sluncem, v němž tančí prach, a na korunách kymácejících se stromů, když dole hrají si děti, zasněžená na plachém půvabu motýla a na vražedných neobratných prstech, jež nechtěly ublížit. – A tvýma rukama, tvou vinou. Hoch ukládá motýla pokorně na okenní rám. – Křídla sebou zaškubala v truchlé křeči a jejich bída žaluje. Tvou rukou. Tvá vina, tvá vina to je. – Tu dítě sbírá motýla, který zmltávy pohyby svých křídel přivolává pomstu a trest. Slzy zastavily se mu v očích a jeho srdce palčivě kamení. Pouští motýla k zemi a dokonává zkázu, zoufale doráží vzpírající se trosky, drtí je v atomy a rozšlapává, těžce, přetěžce odklízí svou vinu z vyčítavě upřeně tváře přítomného okamžiku.

Jeho provinilé oči marně se dožadují útěchy a po druhé utkvívají na opředěných rámech okna; mapa pavučin, posetá mrtvými muškami a křídly bez těl, rozevívá se jako odkrytý hřbitov či pusté skladiště věčného zániku a skryté, úlisné práce, které nikdo neviděl. Přihlížel k ní jen průhledný

pohled věčnosti, příliš pokojný ve dne a nepohnutý v noci, bezcitné oko, nezměrně rozevřené, jež nevyvrhne se slzami nic, cokoliv do něho padá.

S tesklivým údivem skládá dítě na dlaň něžné tělíčko jepice, bytost nesvětskou s průsvitnými křídly, spanile duhovými a lehkými jako mlžné zdání. Tají dech, a přece křehký půvab křídel se nepotlačitelně chvěje, jako by po nich bledě a růžově přebíhal div tajného života. A tu táž duhová vibrace rozechvívá se v jeho sevřeném nitru a chlapec cele hrouží se do své dlaně, divně zvábený a zkouzlený. Jeho myšlenky nemají slov a doznívají k němu jako vzdálená hudba, jako vidění nebo let ptáka v oblacích. Zdá se mu, že tuto chvíli již prožil. Po prvé a pro vždy přichází mu vzpomínka, že tak chvěti se viděl brvy ženských očí, odpoutaný vlas a vlahý stín, že tak viděl růžověti tváře a blednout skloněný půvab, s dechem ztajeným a srdcem sladce zmrazeným tichou bázní.

Tento chlapec – nechť zrodil se v jakémkoliv znamení –, až vzroste, bude vždy hypnotizován smrtí, osudně jat krásou, jež nepotrvá, a zazářením, jež hasne, a bude milovat ženy v bázlivém zmatku a zakletí.